

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 597.15

В.М. Сабодаш,
доктор сільськогосподарських наук, професор
А.О. Циба
аспірант
(Інститут зоології, м. Київ)

ПОШИРЕННЯ ТА ДЕЯКІ БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДАЛЕКОСХІДНОГО ВСЕЛЕНЦЯ АМУРСЬКОГО ЧЕБАЧКА У ВОДОЙМАХ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*У статті порушено проблему поширення небажаного вселенця (*Pseudorasbora parva* Temminck et Schlegel, 1846), вказано річки, де було зафіксовано цей вид. У роботі наведено дані щодо біологічної характеристики амурського чебачка з малих рік Київської області. Дослідження показало, що вгодованість у самок більша, ніж у самців, і залежить від маси тіла, а маса гонад, навпаки не залежить від цього показника.*

Амурський чебачок (*Pseudorasbora parva* Temminck et Schlegel, 1846), завезений з Далекого Сходу, в Україні добре прижився у водоймах із невеликою течією, де має зараз одну з найбільших чисельність. Конкуренція за кормові ділянки у рибних ставах із ставовими рибами вимагає зменшення чисельності такого небажаного вселенця. Тому потрібно приділити значну увагу його поширенню [1].

Уявлення про біологію амурського чебачка на його історичній батьківщині можна знайти у роботі В.А. Мухачьова [2]. Докладне дослідження морфометрії (Дніпро, Дністер, Дунай) та біології (Дністер, Дунай) амурського чебачка провели Ю.В. Мовчан та В.І. Козлов [3]. Тоді цей вид був звичайним в Україні і ще переважно у водоймах Півдня. А зараз вже важко знайти ставок, озеро або річку, вільну від цього виду. Дані з біології амурського чебачка з басейну Дніпра невідомі.

Матеріали і методика досліджень

З метою вивчення біологічних особливостей амурського чебачка з басейну Дніпра, який був нами зафіксований з водойм Київщини у межах малих річок Жидок, Кам'янка, Стугна, Рокач, Рось та Унава, дослідження було проведено в експедиційних умовах у березні 2002 та жовтні і листопаді 2003 року. Було досліджено розміри та масу тіла, вгодованість та масу гонад. Проміри та обробку риб проводили за [4; 5].

Результати досліджень

З досліджень [2; 3] відомо, що вгодованість чебачка у водоймах України коливається від 1,25 до 2,79 за Фультоном та від 1,01 до 2,34 за Кларк і в Дунаї є вищою, ніж у басейнах Дністра та Амура.

Угодованість чебачка з Дніпра, як за Фультоном, так і за Кларк, близька до дунайського і набагато більша за дністровського й амурського (табл. 1). У досліджених нами водоймах амурський чебачок за кількістю виловлених особин перебуває на другому після вівсянки місці, а в деяких водоймах навіть на першому місці. Необхідно відзначити, що у південній частині Дунаю і там, де менша течія у досліджуваних водоймах басейну Дніпра, умови більш сприятливі для виживання і розмноження цього виду. Тому постає питання щодо зменшення чисельності у рибних ставах цього смітного виду риб.

Як показали наші дослідження, амурський чебачок у різних водоймах басейну Середнього Дніпра досягає довжини 2,64-8,7 см і маси 0,35-10,9 г.

Таблиця 1.

Угодованість амурського чебачка з різних водойм

Водойми	За Фультоном		За Кларк	
	М	lim	М	lim
Дніпро	1,9	1,34-2,51	1,73	1,34-2,23
Дністер*	1,61	1,25-2,15	1,4	1,01-1,92
Дунай*	2,08	1,66-2,79	1,71	1,46-2,34
Болонь**	1,6	1,02-1,73	1,1	0,1-1,4
Єлабуга**	1,4	1,41-1,81	1,3	1,17-1,51

*[3], **басейн Амура – [2]

Нами встановлено, що за вгодованістю восени перше місце займає амурський чебачок із річки Стугна, далі йдуть із річок Рось, Жидок, Кам'янка. Найменш угодваним є амурський чебачок із р. Рокач (рис. 1). Угодваність як за Фультонем, так і за Кларк, у самок більша ніж у самців у усіх річках (окрім р. Рокач, де самці за Фультонем угодваніші, і з р. Жидок, де статі риб угодваністю за Кларк не відрізняються). Було встановлено, що вгодованість амурського чебачка в цілому корелює як із масою, так і з довжиною тіла (табл. 2).

Можна також відзначити, що маса сім'яників самців (рис. 2) не залежить від маси їхнього тіла, у досліджених водоймах майже однакова – 0,11-0,14 г, така ж закономірність і в самок (рис. 3), де маса яєчників була 0,2-0,45 г.

Таблиця 2.

Угодваність *Pseudorasbora parva* із річок Київської області

Ознаки	Довжина тіла, см		Маса тіла, г		Угодваність			
					За Фультонем		За Кларк	
Річка (n)	M	lim	M	lim	M	lim	M	lim
Стугна (26)	6,80	5,8-7,5	6,82	3,9-9	2,15	1,87-2,51	1,93	1,64-2,23
Рось (25)	5,92	5,3-6,9	4,11	2,8-6,1	1,96	1,46-2,48	1,73	1,34-2,16
Жидок (25)	7,44	6,7-8	7,67	5,8-10,4	1,86	1,64-2,16	1,64	1,45-1,9
Кам'янка (25)	6,90	5,8-8,7	6,02	3,65-10,9	1,80	1,43-2,18	1,62	1,38-1,9
Рокач (27)	5,06	4,2-6,5	2,31	1,2-4,8	1,72	1,53-2,01	-	-
Унава (22)	4,09	2,64-5,9	1,53	0,35-4,4	1,94	1,34-2,18	-	-

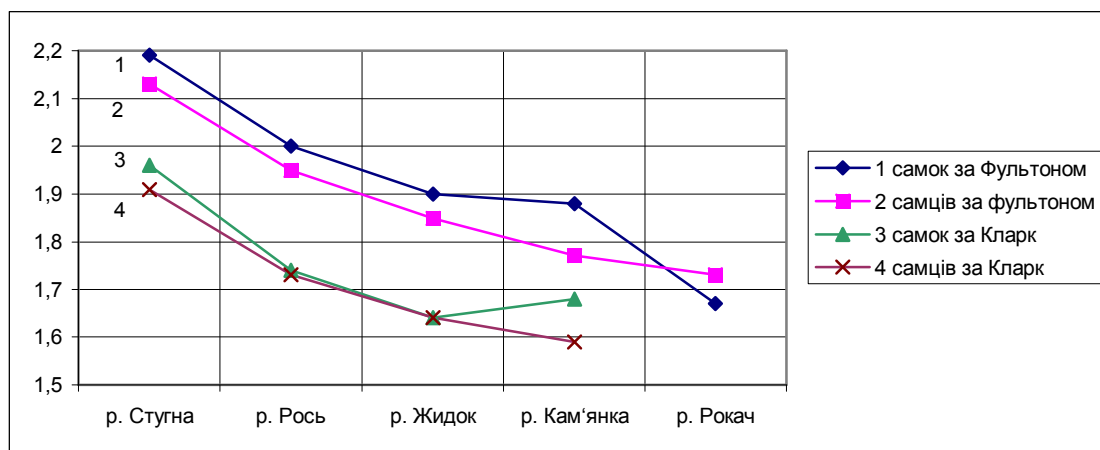

Рисунок 1. Угодваність амурського чебачка із річок Київської області.

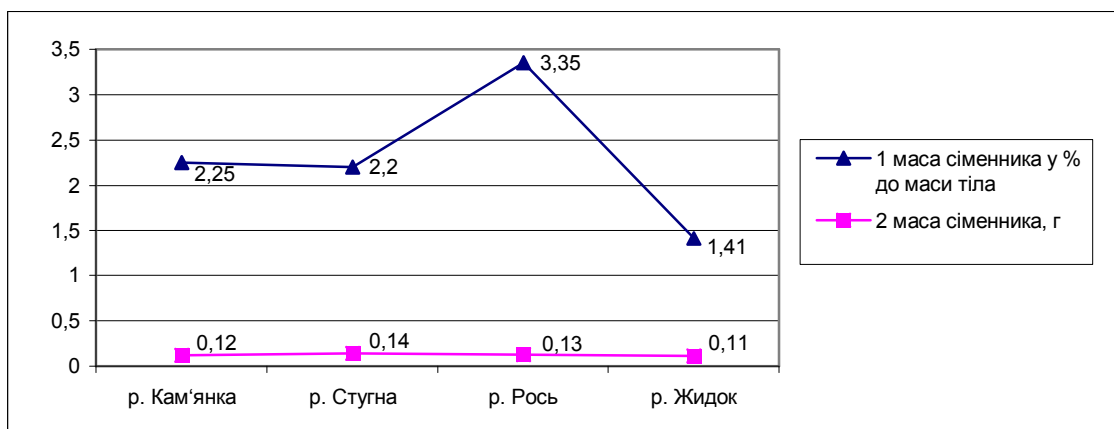

Рисунок 2. Середня маса сім'яників у самців амурського чебачка зі ставових водойм Київської області.

Таким чином, можна зробити висновок, що у досліджених водоймах басейну Дніпра амурський чебачок знайшов для себе сприятливі екологічні умови життя. Тут його вгодованість восени коливається

від 1,53 до 2,51 за Фультоном і від 1,34 до 2,23 за Кларк. Вгодованість самок (за єдиним винятком) більша, ніж у самців, і залежить від маси тіла. Маса гонад, навпаки, не залежить від маси тіла і складає у самців 0,11-0,14 г, а в самок 0,2-0,45 г.

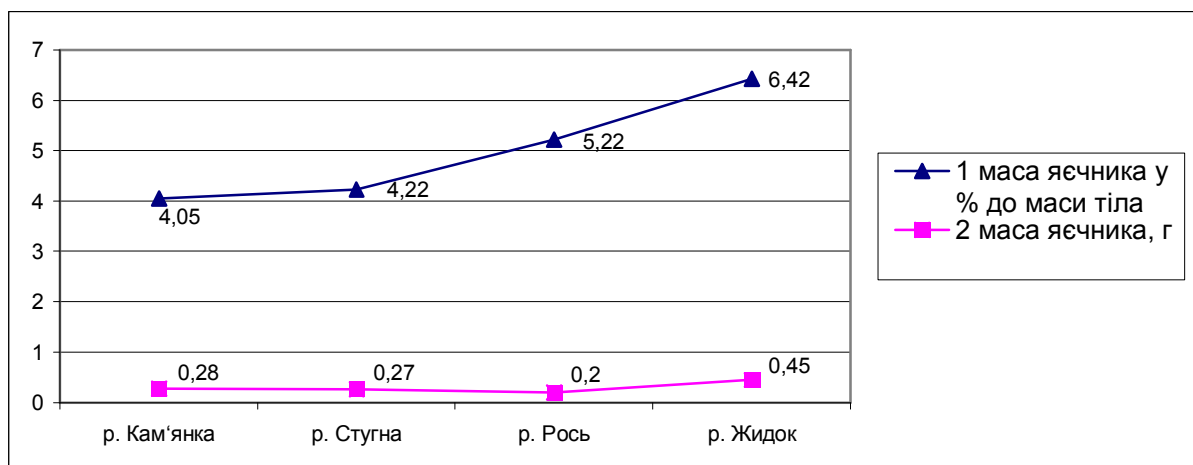

Рисунок 3. Середня маса яєчників самок амурського чебачка зі ставових водойм Київської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Сабодаш В.М. Ткаченко В.А., Циба А.А. Нежелательные вселенцы угрожают ихтиофауне рек, озер и прудов Украины // Охотник и рыболов. – 2002. – №3. – С. 16-17.
2. Мухачева В.А. К биологии амурского чебачка (*Pseudorasbora parva* Shlegel). – Тр. амур. ихтиол. экспедиции 1945-1949гг. – 1950. – 1. – С. 365-374.
3. Мовчан Ю.В., Козлов В.И. Морфологическая изменчивость и некоторые черты экологии чебачка (*Pseudorasbora parva*) в водоемах Украины // Гидробиол. журн.. – 1978. – Т.13. – № 5. – С. 42-48.
4. Правдин И.Ф. Руководство по изучению рыб. – М.: Пищевая промышленность, 1966. – 376 с.
5. Мейен В.А. К вопросу о годовом цикле изменений яичников костистых рыб // Известия АН СССР, серия биологическая. – № 3, АН СССР, 1939. – С. 67-69.

Матеріал надійшов до редакції 19.09.2005 р.

Сабодаш В.М., Циба А.А. Распространение и некоторые биологические особенности дальневосточного вселенца амурского чебачка в водоемы Киевской области.

*В статье поднимается проблема распространения нежелательного вселенца (*Pseudorasbora parva* Temminck et Schlegel, 1846), указаны реки, где был зафиксирован этот вид. В работе приведены данные по биологической характеристике амурского чебачка из малых рек Киевской области. Исследование показали, что упитанность у самок больше, чем у самцов и зависит от массы тела, а масса гонад, наоборот не зависит от массы тела.*

Sabodash V.M., Tsyba A.O. The Dissemination and Certain Biological Characteristics of "Stone Morocco", the Far-East Invader, in Kiev area.

*The article addresses the problem of pestilent invader dissemination (*Pseudorasbora parva* Temminck et Schlegel, 1846) Specified also are the rivers where this species was found as well as the biological characteristics of the latter: with weight of females being heavier than that of males, gonad's mass, conversely, was found to be independent of the weight of its body.*